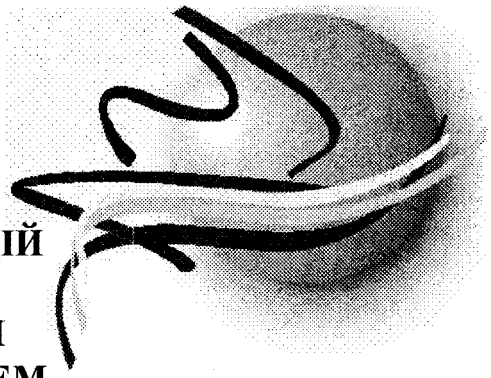

ДІЯЛЬНІСТЬ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН З РОЗВИТКУ СПОРТУ ДЛЯ ВСІХ ЗА МІСЦЕМ РОБОТИ ГРОМАДЯН

Євген Баженков

Національний університет фізичного виховання і спорту України

Аннотация

Рассмотрена деятельность общественных организаций физкультурно-спортивной направленности по развитию спорта для всех по месту работы граждан в зарубежных странах. Определены типы систем привлечения активного населения зарубежных стран к сфере спорта для всех и осуществлен сравнительный анализ этих систем.

Annotation

Activity of public organizations of athletic-sporting orientation on development of sport for all at the place of work citizens in foreign countries is considered. The types of the systems of bringing in of active population of foreign countries to the sphere of sport for all are determined and the comparative analysis of these systems is carried out.

Постановка проблеми. Аналіз останніх публікацій. У сучасному світі спорт для всіх виступає одним із головних засобів широкого залучення населення до активної участі у фізкультурно-спортивному русі, ведення здорового способу життя. З його розвитком пов'язані перспективи приведення сфери фізичної культури і спорту в Україні у відповідність до сучасних вимог на основі її подальшої гуманізації та зорієнтованості на потреби кожної людини [3].

Докорінні перетворення, що відбулися останніми роками у вітчизняному фізкультурно-спортивному русі, обумовили зростання ролі громадського сектора у розвитку спорту для всіх. Це знайшло відповідне відображення в українському законодавстві. Нова редакція Закону України «Про фізичну культуру і спорт» (2009) містить норми, які визначають місце суб'єктів сфери фізичної культури і спорту – громадських організацій фізкультурно-спортивної спрямованості у залученні різних груп населення до регулярних оздоровчих занять під час дозвілля, у тому числі за місцем роботи. З огляду на це актуальною видається розробка сучасних теоретичних основ організації функціонування фізкультур-

но-спортивних товариств (ФСТ), які традиційно відповідають за розвиток цього напрямку фізичної культури і спорту.

Водночас не можна не звернути увагу на те, що з моменту існування незалежної України вкрай актуальні та гострі проблеми участі ФСТ у впровадженні різних форм спорту для всіх у сферу виробничої діяльності не знайшли відображення у публікаціях вітчизняних дослідників. Це значною мірою ускладнює стан ФСТ, які сьогодні в рамках соціального партнерства намагаються визначити своє місце та використати нагромаджений досвід у сфері фізкультурно-спортивної діяльності на виробництві, що зазнала істотної трансформації під впливом ринкових чинників.

Аби змінити ситуацію, що склалась, слід звернутись до досвіду зарубіжних країн. На сьогодні опубліковано низку робіт вітчизняних та зарубіжних авторів, у яких розглянуто важливі питання, серед яких: роль спорту для всіх у залученні активної частини населення до занять загальнодоступним спортом поза межами робочого часу [1; 4; 5; 11]; діяльність міжнародних та національних громадських організацій фізкультурно-спортивної спрямованості з

розвитку спорту для всіх на виробництві [12; 13; 15]; напрямки діяльності роботодавців у різних країнах та галузях виробництва щодо впровадження різних форм спортивно-оздоровчої діяльності та активного дозвілля [7; 14].

Ці роботи можуть стати відповідним пунктом для формування теоретичних підвалин цілеспрямованої та ефективної діяльності ФСТ як суб'єктів громадського сектора системи спорту для всіх в Україні.

Дослідження виконується відповідно до теми 1.3.1. „Управлінські та педагогічні засади гуманізації масового спорту в Україні Зведеного плану НДР у сфері фізичної культури та спорту на 2006-2010 рр. Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту, номер державної реєстрації 0107U000493.

Мета роботи – здійснити порівняльний аналіз суб'єктів громадського сектора системи спорту для всіх на підприємствах зарубіжних країн.

Методи дослідження: аналіз монографічної, періодичної літератури та офіційних документів; порівняння та зіставлення.

Результати дослідження. Аналіз першоджерел свідчить про те, що у розвинених країнах спорт для всіх розглядається як важливий засіб профілактики захворювань, збереження та зміцнення здоров'я людей, відтворення здатності в активній частини населення до високопродуктивної праці. Така роль спорту для всіх задекларована у відповідних офіційних документах, ухвалених на межі століть. Зокрема, стаття 4 Європейської спортивної хартії забороняє дискримінацію людей за будь-якою ознакою у їх доступі до занять спортом. А стаття 6 „Удосконалення системи залучення до спорту” проголошує, що заняття спортом з метою проведення дозвілля або отримання задоволення, зміцнення

здоров'я або підвищення спортивної майстерності повинні заохочуватись серед усіх груп населення шляхом надання відповідних споруд і програм усіх типів, а також послуг кваліфікованих інструкторів та керівників. Цією ж статтею важливою складовою частиною збалансованої політики суспільства сфері спорту визначено створення умов для фізичних вправ на робочому місці [6].

З огляду на сучасну демографічну ситуацію та режими праці у розвинених країнах остання позиція статті 6 Хартії потребує подальшого розвитку. Мова має йти не лише про фізичну активність працівників протягом робочого дня, а й про створення на виробництві умов для занять спортом поза межами робочого часу. Дослідники дійшли висновку, що сьогодні працівники стикаються з набагато вищим рівнем стресу, ніж коли-небудь раніше. При цьому реальністю є те, що посилення стресового тиску на працівників відбувається на тлі зниження рівня їхньої фізичної підготовленості [14]. У таких умовах використання таких традиційних форм рухової активності, як виробнича гімнастика, фізпаузи, рухові ігри під час перерв у роботі і т. ін. не дають належного ефекту. На порядок денний виходить завдання застосування більш потужного потенціалу, притаманного спорту для всіх.

Вирішення цього завдання є актуальним завданням усіх соціальних інститутів. Важливу роль при цьому має відіграти громадський сектор спорту для всіх, який сьогодні представлений на глобальному та національному рівнях.

На глобальному рівні, як відзначають дослідники, провідну роль у розвитку спорту для всіх відіграють Міжнародний олімпійський комітет (ІОС) та Міжнародна асоціація спорту для всіх (TAFISA).

Зокрема, ІОС сприяє діяльності організацій, які залучені до охоплення населення руховою активністю, та розвиває інформаційну базу спорту для всіх. Із 1986 р. під патронатом ІОС проводяться Всесвітні конгреси зі спорту для всіх. З 1994 р. з цією метою ІОС взаємодіє з Всесвітньою організацією охорони здоров'я, а з 1996 р. – з Генеральною асоціацією міжнародних спортивних федерацій. Конгреси проходять раз у два роки, на яких розглядаються актуальні питання розвитку спорту для всіх [15].

TAFISA, яка об'єднує на цей час 200 урядових та громадських організацій у 125 країнах світу, забезпечує координацію зусиль всіх зацікавлених організацій у розвитку масового спорту та в його організаційному, кадровому та науковому супроводженні [12].

Міжнародними громадськими організаціями спортивною спрямованості застосовуються різноманітні технології підтримки спорту для всіх. При цьому основу організаційних форм складає одночасне (у визначений день) проведення масових спортивних заходів у значній кількості населених пунктів із залученням широких верств населення за активної підтримки засобів масової інформації [3].

Якщо на глобальному рівні громадські організації формулюють та реалізують фундаментальні підходи, загальну ідеологію залучення працюючого населення до занять спортом для всіх, то представникам громадського сектору спорту для всіх національного рівня окремих країн вони рекомендують керуватися принципом врахування інтересів, побажань, здібностей та індивідуальних особливостей співгромадян, а також культурних традицій, соціально-економічних, кліматичних та географічних умов країн.

Керуючись цим принципом,

громадські організації спортивної спрямованості в зарубіжних країнах по-різному формують системи спорту для всіх. Аналіз наукових праць дозволяє розрізнити три головні типи таких систем.

Визначальною ознакою першого типу систем є активна і безпосередня участь значної кількості громадських організацій спортивного спрямування у залученні населення до занять спортом для всіх за місцем роботи. Вони активно співпрацюють з іншими суб'єктами спорту для всіх, зокрема з профспілками та роботодавцями.

Такі підходи до оздоровлення працюючого населення притаманні країнам з багаторічними традиціями розвитку громадського сектора сфери фізичної культури і спорту та високим рівнем залучення населення до занять спортом для всіх. Насамперед, це країни Західної Європи – Велика Британія, Німеччина, Франція, Швеція, Фінляндія [2; 4; 7; 11].

У цих країнах склались сприятливі умови для розвитку спорту для всіх за місцем роботи населення. Це багато в чому обумовлено досягненням поєднання інтересів усіх сторін, що мають відношення до спорту для всіх – найманих працівників, роботодавців та громадських організацій спортивної спрямованості.

Наприклад, проведені у Німеччині соціологічні дослідження засвідчили, що більше 95% опитаних робітників і службовців висловилися за необхідність регулярних занять туризмом і фізичною культурою [7]. З іншого боку, німецькі роботодавці, а також їхні колеги в інших країнах усвідомили великі рекреаційні можливості спорту для всіх, а також економічну вигідність їхнього практичного використання з метою підтримання та підвищення рівня фізичних кондицій найманих працівників.

Не випадково, що у німецьких

компаніях великим успіхом користуються програми «Спорт на виробництві» і «Налаштовуйтеся на 130». Фахівці вважають, що найбільш сприятливі для здоров'я швидка ходьба, легкий біг, фізичні вправи в русі, коли пульс зростає до 130 ударів на хвилину і на цьому рівні стримується упродовж 10 хвилин [7].

На особливу увагу заслуговує досвід Фінляндії. З боку громадського сектору розвитком спорту для всіх у цій країні опікуються значна кількість організацій – Фінська асоціація „Спорт для всіх”, Фінська центральна спортивна федерація, Робітничий спортивний союз і Консультативний комітет зі спорту для спеціальних груп населення [2].

Розпочинаючи з 2006 року, Фінською асоціацією спорту для всіх реалізується компанія „Рухайся 30”, мета якої – поширення щоденних 30-хвилинних занять фізичними вправами та сприяння дружнім відносинам між особами та командами, що змагаються між собою за програмою цієї компанії. „Рухайся 30” організована для працівників підприємств, установ та організацій. Первинною її ланкою є команда – 5 членів із капітаном. Ключовою особою є капітан, який організовує заняття команди, готує інформацію про команду та її щоденну організовану рухову активність, надсилає цю інформацію на вебсайт компанії „Рухайся 30”. Використання сучасних інформаційних технологій (Інтернет, sms-повідомлення, спеціальні комп'ютерні програми) забезпечує підвищення ефективності запропонованих заочних змагань між командами, структурними підрозділами окремого підприємства та між підприємствами загалом [13].

Останнім часом під впливом загальної тенденції в країні все більшої уваги створенню умов працівникам для занять спортом для всіх заради зміцнення здоро-

в'я приділяють також і фінські приватні компанії [11].

У Великій Британії значна увага надається розвитку різних видів активного туризму. Серед них пішохідний туризм, що включає екскурсії, одноденні і багатоденні походи, туристські естафети. Велосипедний туризм, пов'язаний з екскурсіями і походами. Лижний, водний і автомобільний туризм. Таким чином, забезпечується активна рухова діяльність робітників і службовців у недільні дні і під час чергової відпустки. [7].

Інший тип систем залучення населення до занять спортом для всіх за місцем роботи притаманний країнам з ліберальними економічними системами (США, Канада, Японія та ін.). Чільне місце з питань впровадження спорту для всіх за місцем роботи у цих країнах належить приватним компаніям.

До 1970-х років фізкультурно-оздоровча робота у компаніях США проводилася головним чином з адміністративним складом. В останні десятиліття ситуація змінилася, і сьогодні рівень залучення до занять туризмом, фізкультурою та спортом перевищує 30% від числа працюючих на виробництві.

Така активність підприємців всіляко підтримується та заохочується державою. Кращі компанії з організації фізкультурно-оздоровчої роботи отримують державні премії. Одним із лауреатів такої премії (25 тис. доларів) стала, наприклад, компанія «Адольф Коорс Компані». Слід відзначити, що окрім премії вона отримала великий зиск від запровадження оздоровчих програм. Кожний витрачений на оздоровлення персоналу долар приніс компанії 8,33 долара прибутку.

У компанії «Меса Петролеум» (штат Техас) на кожного з 700 учасників рекреаційної програми витрачається 600 доларів на рік. А компанія «Форней Енджінірінг»,

що діє у тому ж штаті, встановила грошові призи особам, які ходять в походи, виконують рекомендації із збереження здоров'я, знижують свою вагу. У цих і багатьох інших компаніях співробітник спочатку повинен пройти тестування. Вимірюється його м'язова сила, максимальне споживання кисню, кров'яний тиск і ритм серцевої діяльності. Якщо людина здорова, їй пропонують спортивні тести: біг, підтягування, згинання і розгинання рук лежачи в упорі, жим штанги з положення лежачи, нахили назад з положення сидячи, стрибок у довжину з місця. Надалі таке тестування проводиться кожні шість місяців. Воно дозволяє корегувати програму оздоровчих прогулянок, туристських походів і фізкультурних занять на виробництві.

Університети Каліфорнії та Сан-Франциско вивчили діяльність 500 компаній, що одержують найбільші доходи. Дві третини з них реалізують різні фізкультурно-оздоровчі програми. Зокрема, у місті Анахейм на підприємстві «Одетікс» велика увага надається пропаганді здорового способу життя. Дуже популярні прокладені недалеко від головної будівлі маршрути для ходьби на 1,5, 2,5 і 3 км. Коли працівник долає 75 км., він нагороджується футболкою з гербом клубу любителів ходьби.

Згідно з останніми даними, у США в цілому активним туризмом займається близько 30 відсотків робітників та службовців. Американських фахівців дуже хвилює не лише те, що ця цифра невелика, а особливо те, що дуже багато працівників, піддавшись пропаганді і почавши заняття, дуже швидко кидають тренування. І головним чином припиняють займатися саме ті, хто цього особливо потребує. Серед чоловіків таких налічується понад 50%, а серед жінок – понад 65%.

Приблизно 65% приватних

компаній Японії ведуть фізкультурно-оздоровчу роботу серед робітників та службовців. Вони мають спеціальні, затверджені директором програми. Японська програма фізичної підготовленості включає обов'язкову уявну подорож в якесь віддалене місце. Для зміцнення серцево-судинної системи і м'язів тіла впродовж уявного маршруту кілька разів проводяться 20-хвилинні зміни форм рухової активності (ходьбою, біг, їзда на велосипеді, аеробіка). Вони виконуються реально. Особи, які успішно справляються з цими завданнями, отримують дозвіл на участь у тривалих туристських походах і заняття в спортивних секціях.

Приклад японського ставлення до туризму і фізичних вправ демонструє Токійська газова компанія. Її штат складає 13 тисяч чоловік. Річні втрати робочого часу з причини захворювання працівників компанії склали 24000 людино-днів. Протягом десяти років програма фізкультурно-оздоровчої роботи дозволила скоротити рівень захворюваності на 67%. У компанії є спеціальна група у складі п'яти чоловік, що займається зміцненням здоров'я персоналу. Всі працівники зобов'язані не менше ніж тричі на тиждень ходити пішки по 20 хвилин. Всі працівники піднімаються до 20-го поверху будівлі компанії, не користуючись ліфтом. Навесні і восени компанія проводить масові недільні походи з сім'ями. Запроваджено обов'язковий курс занять «Для товстунів».

Співробітники корпорації з виробництва пляшок «Ніппон Джіфу», що претендують на просування по службі, зобов'язані займатися туризмом і фітнесом. Кожен кандидат на підвищення повинен представити керівництву свою фізкультурно-оздоровчу програму. За спеціальними тестами систематично перевіряється

фізична підготовленість співробітників.

Ще у 1988 р. Міністерство праці Японії зобов'язало підприємців мати в штатному розкладі інструктора-методиста з фізкультурно-оздоровчої роботи фахівця з харчування, психолога. Мета діяльності цієї групи фахівців – профілактика захворювань та стресів [7].

Організаційною основою спорту для всіх у Японії, як і в інших країнах, є спортивні клуби. Відмінність полягає в тому, що якщо в Європі більшість клубів знаходиться за місцем проживання населення, то в Японії вони діють у навчальних закладах та за місцем роботи громадян. Крім цього, системи японських спортивних клубів характеризуються: 1) малою чисельністю членів – один клуб об'єднує 25-30 осіб, 2) великою кількістю спортивних клубів (350 тисяч клубів в Японії, що в 50 разів більше ніж у Фінляндії та у чотири рази – в порівнянні з Німеччиною); 3) вузькою специфікою клубів щодо статі та віку членів, видів рухової активності (як правило один вид спорту) [3].

Не можна обійти увагою ще один тип систем спорту для всіх для працюючого населення, до формування якого причетні громадські організації спортивної спрямованості. Він притаманний країнам з перехідними соціальними системами, зокрема, багатьом країнам колишнього Радянського Союзу.

У цих країнах протягом кількох десятиріч минулого століття громадськими організаціями фізкультурно-спортивної спрямованості – фізкультурно-спортивними товариствами було нагромаджено досвід організації фізкультурно-оздоровчої роботи за місцем роботи громадян, що дозволило залучати до активних занять значну кількість працюючих. Так, колек-

тиви фізичної культури підприємств дозволяли залучати до регулярних занять 30% працюючих, а спортивні клуби – біля 40% [10]. Ці показники цілком порівнянні з наведеними вище даними про залучення до занять спортом для всіх працівників американських компаній.

Однак на межі століть з об'єктивних (насамперед економічних) причин добре відлагоджений ланцюг «галузеві профспілки – ФСТ – колективи фізкультури (спортивні клуби) було зруйновано. Аналізуючи наслідки цього, Р.Г. Гостев відзначає, що у перші роки становлення нової Росії більш всього постраждав саме спорт для всіх. Особливо сильний вплив на погіршення стану його розвитку спричинив крах профспілкових спортивних товариств: різко зменшилася кількість колективів фізичної культури і спортивних клубів, змінилося ставлення керівників підприємств, навчальних закладів до розвитку фізичної культури і спорту, а місцеві органи влади в 1993-1995 рр. припинили приділяти йому увагу. Це відразу ж відбилося на основному показнику розвитку спорту для всіх – кількості тих, що займаються [1].

Сьогодні в громадському секторі спорту для всіх більшості пострадянських країн склалась складна ситуація. ФСТ, що зазнали значної реорганізації, намагаються зберегти свої позиції у сфері спорту для всіх на виробництві. Ці наміри вони декларують у своїх статутах. Наприклад, Російське ФСТ «Локомотив» своїми статутними завданнями визначає: формування здорового способу життя серед працівників залізничного транспорту; залучення працівників залізничного транспорту до занять фізичною культурою і спортом; створення умов працівникам залізничного транспорту для занять фізичною культурою, спортом, туризмом, участі в

спортивних змаганнях. Керівництвом ФСТ декларується також готовність створення регіональних відділень, які мають стати основними операторами надання фізкультурно-оздоровчих послуг залізничникам [9]. А одним із завдань Всеросійського добровільного товариства «Спортивна Росія» визначено розробку і реалізацію цільових проектів і програм, спрямованих на вдосконалення методичного, науково-технічного і фінансового забезпечення фізичної культури і масового спорту у всіх сферах суспільного життя, серед усіх груп населення [8].

Однак серед фахівців немає загальної думки щодо механізму практичної реалізації задекларованих завдань. Зокрема, відсутні чіткі уявлення про організаційні форми первинних ланок спорту для всіх у виробничій сфері. На сьогодні цю функцію виконують колективи фізкультури, що збереглися на низці підприємств і діють в умовах жорсткого дефіциту професійних кадрів, фінансових, матеріальних та інших ресурсів. Не найшли вирішення також питання щодо організації взаємодії між ФСТ та роботодавцями з урахуванням специфіки ринкових відносин. В таких умовах громадські організації спортивної спрямованості ризикують втратити свою нішу у спорті для всіх за місцем роботи населення, яку досить активно освоюють приватні компанії в рамках соціальних пакетів своїм співробітникам.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Порівняльний аналіз діяльності суб'єктів громадського сектора системи спорту для всіх на підприємствах зарубіжних країн дає можливість усвідомити проблеми, які на сьогодні є актуальними як для вітчизняних науковців, так і для фахівців-практиків. На сьогодні одними із першочергових для вирішення є проблеми організацій-

но-управлінського характеру. Потребують наукового обґрунтування питання, пов'язані з визначенням організаційних форм та функцій первинної ланки спорту для всіх за місцем роботи громадян, особливостей функціонування ФСТ як суб'єктів громадського сектора спорту для всіх в умовах ринку, механізму їхнього співробітництва з профспілками роботодавцями та страховиками.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гостев Р.Г. Актуальные проблемы развития физической культуры и спорта в России на современном этапе // Спорт для всех. – 2004. – № 1-2. – С. 24-25.
2. Дутчак М. В. Спорт для всіх у Європі: засади та тенденції розвитку // Реалізація здорового способу життя – сучасні підходи / За заг. ред. М. Лук'яненка, Ю. Шкретія, Е. Боляха, А. Матвеева. – Дрогобич: КОЛО, 2005. – С. 7-12.
3. Дутчак М. В. Спорт для всіх у світовому контексті / Дутчак М. В. – К.: Олімпійська література, 2007. – 111 с.
4. Дутчак М. В. Спорт для всіх у країнах з високим рівнем охоплення населення організованою руховою активністю / М. В. Дутчак // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2007. – № 3. – С. 47-58.
5. Золотов М. И. Экономика массового спорта: Учебное пособие / Золотов М. И., Платонов Н. А., Вапнярская О. И. – М.: Физическая культура, 2005. – 300 с.
6. Европейская хартия спорта // Наука в олимпийском спорте. «Спорт для всех». Специальный выпуск. – 2000. – С. 77-79.
7. Станкин М.И. Активный отдых за рубежом / М.И. Станкин [Электронный ресурс] // Режим доступа до дж.: <http://www.hrm.ru/db/hrm>.

8. Устав Общероссийской общественной организации «Все-
российское добровольное об-
щество «Спортивная Россия»
[Электронный ресурс] // Ре-
жим доступа до дж.: [http://
www.sportrussia.ru](http://www.sportrussia.ru).
9. Устав общественной органи-
зации «Российское физкуль-
турно-спортивное общество
«Локомотив» (новая редак-
ция) // [Электронный ресурс]
// Режим доступа до дж.:
<http://www.oorfsookomotiv.ru>.
10. Чеченков С.В. Спортивные
федерации: «Спорт для всех»
и спорт высших достижений
/ С.В.Чеченков [Электронный
ресурс] // Режим доступа до
дж.: [http://lib.sportedu.ru/Press/
tpfk/2001n1/p28-31.htm](http://lib.sportedu.ru/Press/tpfk/2001n1/p28-31.htm).
11. Aura O. Sport for All and Health
enhancing Physical Activity in
Corporations, Indicators and
Results in Finland / O. Aura, G.
Ahonen // 10th World Sport for
All Congress 2004: Book of
Abstracts. – Rome, 2004. – P. 140.
12. Baumann W. Sport for All – the
Second Wave of Globalization in
Sport. Findings of the 4th
TAFISA Wold Sport for All
Survey / W. Baumann //
Abstracts Book 12th World Sport
for All Congress 2008. – Genting
Hsghlands, 2008. – P. 128.
13. Savola J. Finland: Go 30 – a 30-
Minute Campaing / J. Savola //
TAFISA Magazine. – 2006. – #
1. – P. 4–7.
14. Worksite Health Promotion
[Электронный ресурс] // Ре-
жим доступа до дж.: [http://
www.wellnessproposals.com/
wellness_articles/
worksite_health_
promotion.htm](http://www.wellnessproposals.com/wellness_articles/worksite_health_promotion.htm).
World Sport for All Congress
[Электронный ресурс] // Ре-
жим доступа до дж.: [http://
www.olympic.org/uk/
organisation/commissions/
sportforall/ congress_uk.asp](http://www.olympic.org/uk/organisation/commissions/sportforall/congress_uk.asp).

